

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију</p> <p>На основу предлога Департмана за финансије, банкарство, рачуноводство и ревизију, Наставно-научно веће Економског факултета у Суботици је на 26. седници одржаној 16.06.2016. године донело одлуку о формирању Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата Иване Бешлић.</p>
<p>2. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звања, назива уже научне области за коју је изабран у звање, датума избора у звање и назив факултета, установе у којој је члан комисије запослен:</p> <p>1. Проф. др Дејан Јакшић, редовни професор, Ужа научна област: Рачуноводство, анализа и ревизија, Датум избора у звање и назив факултета: 20.11.2014. Универзитет у Новом Саду, Економски факултет у Суботици</p> <p>2. Проф. др Мирко Андрић, редовни професор, Ужа научна област: Рачуноводство, анализа и ревизија, Датум избора у звање и назив факултета: 14.10.1996. Универзитет у Новом Саду, Економски факултет у Суботици</p> <p>3. Проф. др Дејан Спасић, ванредни професор, Ужа научна област: Пословне финансије и рачуноводство, финансијска политика и рачуноводство, Датум избора у звање и назив факултета: 02.06.2014. Универзитет у Нишу, Економски факултет у Нишу</p>
II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме:</p> <p>Ивана (Иван) Бешлић</p>
<p>2. Датум рођења, општина, држава:</p> <p>09.09.1979. године, Нови Сад, Република Србија</p>
<p>3. Назив факултета, назив студијског програма дипломских академских студија – мастер и стечени стручни назив</p> <p>Економски факултет у Суботици, Универзитет у Новом Саду, Рачуноводство и ревизија, дипломирани економиста – мастер</p>
<p>4. Година уписа на докторске студије и назив студијског програма докторских студија</p> <p>2009. година, Студијски програм: Менаџмент и бизнис, Модул: Пословне финансије, рачуноводство и ревизија</p>

5. Назив факултета, назив магистарске тезе, научна област и датум одбране: -
6. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: -
III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: „ПРИМЕНА МОДЕЛА ЗА ОТКРИВАЊЕ МАНИПУЛАТИВНОГ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕВИЗИЈИ“
IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ: Навести кратак садржај са назнаком броја страна, поглавља, слика, шема, графикона и сл. Докторска дисертација Иване Бешлић „Примена модела за откривање манипулативног финансијског извештавања у ревизији“ написана је на укупно 217 страница А4 формата основног текста дисертације и структурирана је кроз увод, 6 делова, закључна разматрања и списак коришћене литературе. Испред основног текста, дисертација садржи насловну страну, кључну документацијску информацију (образац 5а) на српском и енглеском језику и детаљан садржај. У дисертацији се налази 39 табеле, 1 графикон и 279 референци, што у значајној мери обogaђује приступ у истраживању и помаже при анализи, разумевању као и извођењу оцена и закључака у вези истраживања. Докторска дисертација има следеће делове: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Увод ▪ Део 1: Регулаторни оквир као услов квалитета финансијског извештавања у Републици Србији ▪ Део 2: Утицај ревизије на поузданост и кредибилитет финансијског извештавања ▪ Део 3: Ризик манипулисања финансијским извештајима ▪ Део 4: Технике манипулативног финансијског извештавања и њихови ефекти на финансијске извештаје ▪ Део 5: Модели за откривање манипулативног финансијског извештавања ▪ Део 6: Развијање и имплементација модела за процену ризика манипулисања финансијским извештајима у процесу ревизије ▪ Закључна разматрања ▪ Литература. Садржај докторске дисертације обухвата следеће: УВОД 1. РЕГУЛАТОРНИ ОКВИР КАО УСЛОВ КВАЛИТЕТА ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 1.1. Концепт историјског трошка вс. концепт фер вредност 1.2. Законска регулатива 1.3. Професионална регулатива 1.4. Интерна регулатива 1.5. Обелодањивање финансијских извештаја 2. УТИЦАЈ РЕВИЗИЈЕ НА ПОУЗДАНОСТ И КРЕДИБИЛИТЕТ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА 2.1. Ризици финансијског извештавања као претња исправности финансијских извештаја 2.2. Независност ревизора као предуслов откривања манипулативног финансијског извештавања 2.3. Одговорност ревизора према корисницима финансијских извештаја 2.4. Ревизијски поступци за прикупљање доказа 2.4.1. Извођење контролних тестова 2.4.2. Извођење суштинских тестова трансакција и салда

2.4.3. Извођење аналитичких поступака

2.5. Спровођење ревизије финансијских извештаја

2.5.1. Планирање и извођење ревизије на бази процене ризика

2.5.2. Формирање мишљења и израда ревизорског извештаја

3. РИЗИК МАНИПУЛИСАЊА ФИНАНСИЈСКИМ ИЗВЕШТАЈИМА

3.1. Фактори ризика манипулисања финансијским извештајима

3.2. Мотиви и последице манипулативног финансијског извештавања

3.3. Стратегије манипулисања финансијским резултатом

3.3.1. Уобличавање добитка

3.3.2. Уједначавање прихода

3.3.3. "Велико спремање"

4. ТЕХНИКЕ МАНИПУЛАТИВНОГ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА И ЊИХОВИ ЕФЕКТИ НА ФИНАНСИЈСКЕ ИЗВЕШТАЈЕ

4.1. Манипулисање финансијским извештајима путем рачуноводствених избора метода обрачуна

4.1.1. Ефекат избора метода обрачуна амортизације некретнина, постројења и опреме на финансијске извештаје

4.1.2. Ефекат избора метода обрачуна излаза залиха на финансијске извештаје

4.2. Манипулисање финансијским извештајима путем рачуноводствених процена

4.2.1. Ефекат промене корисног века трајања некретнина, постројења и опреме на финансијске извештаје

4.2.2. Ефекат процене наплате потраживања на финансијске извештаје

4.2.3. Ефекат обезвређења некретнина, постројења, опреме и залиха на финансијске извештаје

4.2.4. Ефекат процене дугорочних резервисања на финансијске извештаје

4.2.5. Ефекат процене средстава по фер вредности на финансијске извештаје

4.3. Манипулисање финансијским извештајима као криминална активност

4.3.1. Евидентирање фиктивних прихода

4.3.2. Превремено признавање прихода

4.3.3. Прикривање трошкова

4.3.4. Неадекватно консолидовање

5. МОДЕЛИ ЗА ОТКРИВАЊЕ МАНИПУЛАТИВНОГ ФИНАНСИЈСКОГ ИЗВЕШТАВАЊА

5.1. Специфичности модела дискреционих разграничења

5.1.1. Хеалу модел

5.1.2. ДеАнгело модел

5.1.3. Јонес модел

5.1.4. Модификовани Јонес модели

5.2. Специфичности осталих модела

5.2.1. Модели мере квалитета обрачуна

5.2.2. Пробит и логит модели

5.2.3. Модели вештачке интелигенције

5.2.4. Дигитална анализа заснована на Бенфордовом закону

5.3. Компаративна анализа примене постојећих модела за откривање манипулативног финансијског извештавања у свету

6. РАЗВИЈАЊЕ И ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА МОДЕЛА ЗА ПРОЦЕНУ РИЗИКА МАНИПУЛИСАЊА ФИНАНСИЈСКИМ ИЗВЕШТАЈИМА У ПРОЦЕСУ РЕВИЗИЈЕ

6.1. Креирање модела за процену инхерентног ризика у процесу ревизије

6.1.1. Дефинисање променљивих модела за откривање манипулативног финансијског извештавања привредног друштва

6.1.2. Утврђивање значајности променљивих модела за откривање манипулативног финансијског извештавања привредног друштва

6.1.3. Тестирање значајности модела и избор најбољег модела за откривање манипулативног финансијског извештавања привредног друштва

6.2. Употребна вредност модела за процену инхерентног ризика при ревизорском ангажману

6.2.1. Имплементација модела са аспекта планирања процеса ревизије на бази ризика

6.2.2. Имплементација модела са аспекта формирања адекватног мишљења ревизора

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

ЛИТЕРАТУРА

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:

УВОД

У уводном делу дисертације је образложена актуелност, потреба и значај изучавања предмета (проблема) истраживања докторске дисертације. Као проблем истраживања у докторској дисертацији поставља се испитивање могућности побољшања рада ревизора на пољу откривања манипулативног финансијског извештавања применом дискреционих обрачунских модела. Истраживањем у докторској дисертацији тежи се указати на значајну улогу ревизије финансијских извештаја у праћењу истинитости, објективности и кредибилитета финансијског извештавања како би се заштитили интереси власника (акционара), инвеститора, кредитора, државе и других заинтересованих корисника финансијских извештаја. Такође, у уводном делу је формулисана основна хипотеза научног истраживања у складу са наведеним предметом (проблемом) истраживања:

H₀: Уколико примени модел дискреционих разграничења у оквиру ревизијских поступака, онда ревизор може да објективно процени инхерентни ризик погрешног приказивања финансијских извештаја клијента, што има значајне импликације на процес ревизије.

Након тога наведене су и помоћне хипотезе које подржавају основну хипотезу докторске дисертације:

H₁: Уважавајући специфичности пословања српских привредних друштава, могуће је развити адекватан модел дискреционих разграничења за процену ризика манипулисања финансијским извештајима.

H₂: Постоји могућност примене модела дискреционих разграничења као аналитичког поступка у ревизији, тако да ревизор може објективно проценити ризик материјалне грешке у финансијским извештајима привредног друштва.

H₃: Укључивање модела дискреционих разграничења за процену ризика манипулисања финансијским извештајима у процес ревизије доприноси побољшању ефикасности и квалитета спровођења ревизијских поступака.

У циљу тестирања хипотеза научног истраживања постављен је програм истраживања који садржи кратак осврт на научне методе коришћене у изради дисертације. У теоријско-методолошкој фази истраживања домаће и иностране, научне и стручне литературе из области финансијског извештавања и рачуноводствених манипулација, домета и ограничења ревизије у смањењу ризика финансијског извештавања, кандидат је користио више истраживачких метода: методе анализе, синтезе, дедукције, компаративни метод и друге методе комбиноване према специфичностима истраживања. У емпиријској фази истраживања кандидат је предвидео коришћење метода вишеструке регресије и корелације у циљу развоја и примене модела за процену инхерентног ризика у процесу ревизије. Приликом спровођења аналитичке фазе истраживања ради тестирања дефинисаних хипотеза и формулисања закључних разматрања кандидат је планирао симбиозу метода опсервације, мерења, интерпретације, компарације и анализе.

(Позитивно се оцењује)

ПРВИ ДЕО

У првом делу дисертације који носи назив „**Регулаторни оквир као услов квалитета финансијског извештавања у Републици Србији**“ представљен је регулаторни оквир који треба примењивати приликом састављања и презентовања финансијских извештаја. Да би финансијски

извештаји имали пуну употребну вредност за шири круг корисника (менаџмент, запослени, инвеститори, кредитори, добављачи и други повериоци, купци, влада и државне организације, као и јавност), они морају бити састављени и приказани у складу са утврђеним оквиром за финансијско извештавање у коме су представљени: циљеви финансијског извештавања, квалитативне карактеристике које одређују корисност информација у финансијским извештајима, признавање и одмеравање елемената финансијских извештаја итд. У погледу вредновања билансних позиција кандидат је изложио предности и недостатке два основна концепта вредновања билансних позиција: концепт историјског трошка и концепт фер вредности. Детаљно су представљене све технике процене вредности које се користе за одмеравање фер вредности. На крају уводног поглавља указује се на значај и облике извора права на којима се заснива област рачуноводства и ревизије у Републици Србији.

(Позитивно се оцењује)

ДРУГИ ДЕО

У другом делу дисертације који носи назив „*Утицај ревизије на поузданост и кредибилитет финансијског извештавања*“ посебна пажња је посвећена улози ревизије у контроли квалитета финансијских (рачуноводствених) информација. У овом делу кандидат истиче да је независност ревизора кључна за квалитет ревизије и откривање манипулативног финансијског извештавања. Такође, описани су ревизијски поступци за прикупљање доказа: извођење контролних тестова, извођење суштинских тестова трансакција и салда, извођење аналитичких поступака. Након тога изложен је уобичајени методолошки поступак ревизије финансијских извештаја.

(Позитивно се оцењује)

ТРЕЋИ ДЕО

Трећи део дисертације који носи назив „*Ризик манипулисања финансијским извештајима*“ бави се разматрањем ризика манипулисања финансијским извештајима и кључним факторима ризика манипулисања финансијским извештајима. Кандидат је детаљно представио ревизијски програм за процену ризика криминалних радњи. У овом делу приказани су бројни мотиви и последице манипулативног финансијског извештавања, као и стратегије манипулисања финансијским резултатом: уобличавање добитка, уједначавање прихода и "велико спремање".

(Позитивно се оцењује)

ЧЕТВРТИ ДЕО

У четвртном делу дисертације који носи назив „*Технике манипулативног финансијског извештавања и њихови ефекти на финансијске извештаје*“ кандидат је представио основне модалитете и ефекте манипулисања финансијским извештајима, попут рачуноводственог избора метода обрачуна (на пример, избор метода обрачуна амортизације некретнина, постројења и опреме и избор метода обрачуна излаза залиха), као и манипулисање финансијским извештајима путем рачуноводствених процена (на пример, промена корисног века трајања некретнина, постројења и опреме, процена наплативости потраживања, обезвређење имовине, процена дугорочних резервисања и процена средстава по фер вредности на финансијске извештаје). Такође, истражено је манипулативно финансијско извештавање као криминална активност кроз: евидентирање фиктивних прихода, превремено признавање прихода, прикривање трошкова и неадекватно консолидовање.

(Позитивно се оцењује)

ПЕТИ ДЕО

У петом делу дисертације који носи назив „*Модел за откривање манипулативног финансијског извештавања*“ кандидат је дао теоријски приказ развоја модела за откривање манипулативног финансијског извештавања као што су: дискрециони обрачунски модели, модели мере квалитета обрачуна, пробит и логит модели, модели вештачке интелигенције (стабло одлучивања и неуронске мреже), дигитална анализа (Бенфордов закон) и изложио њихове специфичне

карактеристике. Такође, кандидат је дао компаративну анализу примене постојећих модела за откривање манипулативног финансијског извештавања у свету. Кандидат заступа мишљење да теорија и пракса ревизије морају улагати сталне напоре у развој ревизорских алата и примену иновативних аналитичких поступака који би омогућили откривање нових техника манипулативног финансијског извештавања.

(Позитивно се оцењује)

ШЕСТИ ДЕО

Последњи део дисертације који носи назив „*Развијање и имплементација модела за процену ризика манипулисања финансијским извештајима у процесу ревизије*“ је емпиријског карактера и односи се на истраживачки део дисертације и обраду прикупљених података. У њему је кандидат детаљно образложио методологију за развој модела за процену ризика манипулисања финансијским извештајима. Најпре, кандидат је дефинисао променљиве модела за откривање манипулативног финансијског извештавања привредног друштва. Конструисан је модел за откривање манипулативног финансијског извештавања привредног друштва применом статистичког програма IBM SPSS и утврђене статистички најзначајније променљиве модела. Такође, тестиране су постављене истраживачке хипотезе и презентовани добијени резултати истраживања. Изабрани модел за откривање манипулативног финансијског извештавања привредног друштва је интегрисан у процес ревизије, како би се сагледала употребна вредност модела за процену инхерентног ризика при ревизорском ангажману са аспекта планирања процеса ревизије на бази ризика, као и са аспекта формирања адекватног мишљења ревизора.

(Позитивно се оцењује)

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

У закључном делу дисертације кандидат истиче емпиријске резултате истраживања и даје препоруке за даља истраживања у вези унапређења модела за откривање манипулативног финансијског извештавања при ревизорском ангажману.

(Позитивно се оцењује)

ЛИТЕРАТУРА

Истраживање је подржано са 279 домаћих и иностраних референци аутора. Прегледом литературе пружа се увид у утемељење различитих ставова и резултата истраживања у вези развоја и примене модела за откривање манипулативног финансијског извештавања у земљама широм света. Коришћена литература је релевантна и актуелна за тему која је предмет докторске дисертације.

(Позитивно се оцењује)

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ НА ОСНОВУ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Таксативно навести називе радова, где и када су објављени. Прво навести најмање један рад објављен или прихваћен за објављивање у часопису са ИСИ листе односно са листе министарства надлежног за науку када су у питању друштвено-хуманистичке науке или радове који могу заменити овај услов до 01. јануара 2012. године. У случају радова прихваћених за објављивање, таксативно навести називе радова, где и када ће бити објављени и приложити потврду о томе.

- 1) **Бешлић, И.**, Бешлић, Д., Јакшић, Д., Андрић, М. (2015). Testing the Models for Detection of Earnings Management. *Industrija*, 43(3), 55-79; УДЦ 005.332.8:336658.14/.17; DOI 10.5937/industrija43-8035; ИССН 0350-0373. (M24)
- 2) **Бешлић, И.**, Бешлић, Д. (2010). Мерење перформанси у производном предузећу као извор конкурентске предности. *Економика пољопривреде*, 57(2). Београд: Научно друштво аграрних економиста Балкана, Институт за економику пољопривреде, 313-326. (M24)

- 3) **Бешлић, И.**, Бешлић, Д. (2013). Објављивање рачуноводствених политика у складу са МРС 8. Школа бизниса, 2. Нови Сад: Висока пословна школа струковних студија, 66-80, УДЦ 657.2:006.44, ИССН 1451-6551. (M53)
- 4) Бешлић, Д., **Бешлић, И.** (2013). Стечај привредног друштва као последица манипулативног финансијског извештавања. Школа бизниса, 3-4. Нови Сад: Висока пословна школа струковних студија, 148-159, УДЦ 347.736 657.2, ИССН 1451-6551 (M53)
- 5) **Бешлић, И.**, Бешлић, Д., Закић, В. (2014). Data mining технике за откривање лажног финансијског извештавања. Међународна научна конференција Универзитета Сингидунум – Утицај интернета на пословање у Србији и свету. Београд: Универзитет Сингидунум, 583-587, DOI: 10.15308/SInteZa-2014-583-587 (M33)
- 6) **Бешлић, И.** (2011). Рачуноводствени информациони систем у Србији – стање и перспективе у новој економији 21. века. Научни скуп – Савремени трендови у европској економији: импликације за Србију. Нови Сад: Висока пословна школа струковних студија, УДЦ 657.372.1(497.1) 005.216.1 (M63)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Сагледавањем теоријског и емпиријског истраживања, компарације и закључивања извршених за потребе ове дисертације, а нарочито узимајући у обзир резултате тестирања предложене методологије у ревизијској пракси, комисија констатује да је кандидат Ивана Бешлић дала значајан допринос у области примене модела за откривање манипулативног финансијског извештавања у ревизији. Предложени модел има употребну вредност тиме што помаже ревизору да провери просуђивања и одлуке менаџмента (руководства) приликом вредновања рачуноводствених процена, како би одредио да ли постоје показатељи могуће пристрасности и да ли су одговарајућа обелодањивања адекватна. Креирани модел може бити применљив у фази планирања ревизије за идентификују и процену ризика материјалне грешке у финансијским извештајима у циљу одређивања природе, времена и обима даљих ревизијских поступака. Такође, ревизор је, захваљујући примени модела, у могућности да ефикасно и квалитетно спроведе ревизију и стекне разумно уверавање у истинитост и објективност финансијских извештаја, по свим материјално значајним аспектима, што му омогућава да у завршној фази ревизије изрази адекватно мишљење о финансијским извештајима у целини, уз прихватљив ниво ревизијског ризика. На основу спроведених истраживања **потврђена је основна хипотеза *H₀*: Уколико примени модел дискреционих разграничења у оквиру ревизијских поступака, онда ревизор може да објективно процени инхерентни ризик погрешног приказивања финансијских извештаја клијента, што има значајне импликације на процес ревизије.**

Помоћна хипотеза H_1 је потврђена на бази ANOVA анализе, извођењем F -теста. У вези са тим, развијен је модел дискреционог обрачуна (разграничења), на основу кога је могуће сагледати профил предузећа код којих постоји повећан ризик манипулисања финансијским извештајима. Као статистички значајне променљиве у моделу, могу се издвојити: принос на активу, показатељ задужености и раст нето прихода од продаје привредног друштва. Домицилна привредна друштва мања по величини, као и привредна друштва са већом профитабилношћу, већом задуженошћу и већим растом нето прихода од продаје, више потцењују финансијски резултат (*income-decreasing behavior*). Практика манипулисања у циљу увећања приказаног резултата пословања (*income-increasing behavior*) се повезује са домицилним привредним друштвима код којих је присутна већа профитабилност, већа задуженост и већи раст нето прихода од продаје. Дакле, **прихвата се помоћна хипотеза H_1 : Уважавајући специфичности пословања српских привредних друштава, могуће је развити адекватан модел дискреционих разграничења за процену ризика манипулисања финансијским извештајима.**

Резултати T -теста показују да је просечна вредност дискреционог обрачуна (DA) за поједине секторе делатности значајно различита од нуле. У Републици Србији највише манипулишу домицилна привредна друштва из сектора А – Пољопривреда (просечне дискреционе вредности су око 10% од вредности активе), домицилна привредна друштва из сектора Х – Саобраћај (просечне дискреционе вредности су око 10% од вредности активе) и домицилна привредна друштва из сектора Ц – Индустрија (просечне дискреционе вредности су око 9% од вредности активе). Манипулисање добитком је заступљено и код домицилних привредних друштава у осталим

секторима делатности, с тим да се оно креће у распону од 6% до 8% од вредности активе. На основу резултата спроведене регресионе анализе, може се закључити да највећу објашњавајућу моћ за откривање манипулисања финансијским резултатом привредног друштва у Републици Србији има креиран модел за индустријски сектор, јер модел као целина објашњава 95,3% укупне варијансе зависне променљиве. Модел је статистички значајан, тј. модел статистички значајно описује зависну променљиву са одговарајућим независним променљивама ($p = 0,000$, $p < 0,05$), те постоји могућност његове примене као аналитичког поступка у процесу ревизије. Дакле, **прихвата се помоћна хипотеза H_2** : *Постоји могућност примене модела дискреционих разграничења као аналитичког поступка у ревизији, тако да ревизор може објективно проценити ризик материјалне грешке у финансијским извештајима привредног друштва.*

Ефикасност модела дискреционих обрачуна се огледа у свеобухватном откривању веза између више испитиваних појава и утврђивању њихове међузависности. Развијен модел за процену ризика манипулисања финансијским извештајима уважава ефекте промена у економском окружењу за одређени временски период. Модел користи индустријски специфичне параметре (*industry-specific parameters*) уместо специфичних параметара за свако привредно друштво (*firm-specific parameters*). Процењени параметри (коэффициенти) модела су исти за сва привредна друштва из истог сектора делатности односно за хомогени узорак привредних друштава током посматраног периода односно периода процене (предвиђања). На основу апсолутне вредности дискреционог обрачуна, утврђене по основу модела, ревизор може да процени ниво инхерентног ризика и да адекватно планира ревизију код клијента. На бази примене статистичке методе коефицијента Пирсонове линеарне корелације утврђено је постојање позитивне корелације средњег интензитета између апсолутне вредности дискреционог обрачуна и мишљења ревизора ($r = 0,479$). Веза између ових посматраних променљивих је статистички значајна ($p = 0,002$, $p < 0,05$). Дакле, **помоћна хипотеза H_3 је прихваћена**: *Укључивање модела дискреционих разграничења за процену ризика манипулисања финансијским извештајима у процес ревизије доприноси побољшању ефикасности и квалитета спровођења ревизијских поступака.*

На основу теоријско-методолошког образложења и практичне примене модела за откривање манипулативног финансијског извештавања привредног друштва као иновативног аналитичког поступка у ревизији могу се извести закључци, да развијени модел за процену ризика манипулисања финансијским извештајима доприноси:

- Унапређењу квалитета процеса ревизије, јер се постиже објективност процене инхерентног ризика погрешног приказивања финансијских извештаја клијента ревизије;
- Унапређењу ефикасности процеса ревизије кроз осмишљавање и спровођење ревизијских поступака чија природа, време и обим одговара процењеном инхерентном ризику;
- Побољшању планирања ревизијског ангажмана на бази процене ризика материјално погрешних исказа у вези са рачуноводственим проценама и неправилностима у финансијским извештајима клијента ревизије;
- Организацији ревизијског ангажмана на начин који омогућава да се прикупе што релевантнији и поузданији докази за формирање адекватног ревизорског мишљења;
- Смањењу трошкова ревизије;
- Свођењу ревизијског ризика на прихватљив ниво.

Потврђивањем дефинисаних истраживачких претпоставки омогућено је остваривање темељне истраживачке намере, а добијени резултати и коначни закључци су омогућили давање одговора на постављена истраживачка питања.

У светлу постигнутих резултата истраживања и закључака изведених на основу њих, кандидат је презентовао могућности шире примене креираног модела и дао препоруке за будућа научна истраживања. Према виђењу кандидата, применом предложеног модела за откривање манипулативног финансијског извештавања привредног друштва могуће је компарирати резултате у два временска периода и сагледати потенцијално манипулисање финансијским извештајима (на пример, у временском периоду пре и после кризе, као и у временском периоду пре и после

увођења или ревидирања МРС/МСФИ). Такође, кандидат је указао на то да креирани модел, осим ревизора, могу користити и инвеститори, кредитори, порески органи, финансијски аналитичари, као и остали заинтересовани.
<p>VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА</p> <p>Експлицитно навести позитивну или негативну оцену начина приказа и тумачења резултата истраживања.</p> <p>Имајући у виду дефинисана истраживачка питања, циљеве и постављене хипотезе истраживања, добијени резултати су јасно, исцрпно, логички и методолошки доследно изведени, приказани (кроз текст, табеле итд.) и интерпретирани. Изведене анализе, оцене и закључци су јасни и садржајни, засновани на достигнућима савремене теорије и добре праксе, фокусирани на предмет, дефинисане циљеве и постављене хипотезе истраживања. Избор наведених метода, као и начина њихове примене у потпуности су прилагођени природи и карактеру проблема који је анализиран у оквиру докторске дисертације. Приказ и тумачење резултата истраживања се оцењују позитивно.</p>
<p>IX КОНАЧНА ОЦЕНА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p> <p>Експлицитно навести да ли дисертација јесте или није написана у складу са наведеним образложењем, као и да ли она садржи или не садржи све битне елементе. Дати јасне, прецизне и концизне одговоре на 3. и 4. питање:</p>
<p>1. Да ли је дисертација написана у складу са образложењем наведеним у пријави теме</p> <p>Комисија оцењује да је докторска дисертација написана у потпуности у складу са образложењима које је кандидат навео у пријави докторске дисертације.</p>
<p>2. Да ли дисертација садржи све битне елементе</p> <p>Докторска дисертација својим насловом, садржајем, постављеним предметом (проблемом) истраживања, хипотезама истраживања, методологијом истраживања, резултатима истраживања и начином тумачења тих резултата садржи све битне елементе.</p>
<p>3. По чему је дисертација оригиналан допринос науци</p> <p>Разматрајући докторску дисертацију кандидата Иване Бешлић, Комисија закључује да докторска дисертација представља оригиналан научни допринос аутора теорији и пракси ревизије финансијских извештаја. Научни допринос овог истраживања састоји се у комплексној анализи теоријских, методолошких и практичних аспеката развоја и примене модела за откривање манипулативног финансијског извештавања у ревизији, као и разради конкретне ауторске методологије за примену модела за објективну процену инхерентног ризика погрешног приказивања финансијских извештаја ревизијских клијената из Републике Србије. Вишеструки доприноси који проистичу из ове дисертације се огледају у:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Продубљивању теоријске и емпијске грађе у области манипулативног финансијског извештавања на територији Републике Србије; ▪ Креирању модела на основу кога је у значајној мери могуће идентификовати повећан ризик манипулативног финансијског извештавања код привредних друштава у различитим секторима делатности, која послују у транзиционим условима привређивања; ▪ Идентификовању профила предузећа која су укључена у манипулисање финансијским извештајима; ▪ Имплементацији развијеног модела за процену инхерентног ризика при ревизорском ангажману; ▪ Подизању нивоа ефикасности и квалитета спровођења ревизије финансијских извештаја.
<p>4. Недостаци дисертације и њихов утицај на резултат истраживања</p> <p>У докторској дисертацији нису уочени недостаци који би били од утицаја на резултате истраживања и квалитет докторске дисертације.</p>

X ПРЕДЛОГ: На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже: - да се докторска дисертација прихвати, а кандидату одобри јавна одбрана. Полазећи од напред наведених ставова, Комисија предлаже Наставно-научном већу Економског факултета у Суботици да прихвати позитивну оцену докторске дисертације под насловом „Примена модела за откривање манипулативног финансијског извештавања у ревизији“ и да кандидату Ивани Бешлић одобри јавну одбрану докторске дисертације. Комисија овакав предлог дефинише на основу: 1. јасно дефинисаног предмета и циља истраживања, 2. логично постављеног и реализованог плана истраживања, 3. позитивних одговора на постављене хипотезе истраживања и 4. научног доприноса урађене дисертације.
--

У Суботици, 20.06. 2016. године

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Проф. др Дејан Јакшић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду, Економски факултет у Суботици

Проф. др Мирко Андрић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду, Економски факултет у Суботици

Проф. др Дејан Спасић, ванредни професор
Универзитет у Нишу, Економски факултет у Нишу